

KOORonaNIEUWS Mannenkoor Fortissimo Jaargang 1 Nummer 8

Van **Ben**

April doet wat hij wil.....

Is dit niet een uitspraak die wij vroeger, naast de uitspraken over maart, mei enz. gebruikten? Nou, we hebben het geweten. Buiten een fikse wandeling of fietstocht zitten we thuis opgesloten om, en je wilt het woord bijna al niet meer gebruiken, dat akelige virus een flinke stap voor te blijven. Ik moet eerlijk zeggen dat ik grote delen van de krant die erover gaan niet of nauwelijks meer lees. O.k. het is misschien de kop in het zand steken, maar je wil ook graag je zinnen verzetten. Je zou bijna vergeten dat er nog een leven is buiten Corona. Er blijft immers nog genoeg wel en ook wee over. Ik denk dat ons contactorgaan daarbij goed kan helpen om dat aan de andere leden door te geven. Misschien lijkt het dan wel een beetje op de gesprekken in de pauze van onze repetitie, of het nablijven na de repetitie. Dat daarbij de ook de verschrikkelijke berichten niet geschuwd worden is een vorm van de goede verstandhouding die er binnen Fortissimo is. Zo leven we allemaal deze periode mee met het overlijden van Ria van Christ en van Martin, de broer van Joop. Het grijpt je nog meer aan door de afstand die je erbij moet houden.

We zijn bang dat we in mei ook nog niet de stoeltjes klaar kunnen zetten, tenzij misschien één stoel per 4 m². We gebruiken de gehele zaal in de breedte en zetten Kristin bij de fietsen. Hoe zou dat overigens klinken? Je hoort jezelf nu wel erg goed! Ik denk overigens dat de school nog niet op ons zit te wachten. Dat betekent dan ook voor de jarige S'jes dat ook zij hun rondje maar moeten opsparen.

Toch alvast van harte gefeliciteerd: Ad, Wim en Fred.

Ben

Van Ad

Reisverslag van Ad en Annemarie deel 6

Op donderdag 13 februari dalen we af naar de kust en komen uit bij Gibraltar. Altijd al willen bezoeken, dus de camper op een park autocaravanas neergezet en te voet op weg naar de Britse grens. Echt nog paspoortcontrole en douane. Volgens mij zijn ze nog steeds bang dat de Spanjaarden weer ten strijde trekken en Gibraltar willen terugoververen.

Helemaal bizar is dat je vervolgens het vliegveld te voet oversteekt om de stad in te kunnen. Britisch airways landt zo vlak voor je neus.

Je komt dan terecht in een compleet andere wereld met dubbeldekkers, Engelse telefoons en ponden, alles ademt brits, keurig en netjes. Leuk voor een middagje, maar dan gauw weer terug naar de chaos in Spanje.

We gaan door naar het meest zuidelijke puntje van Spanje, Tarifa, camping Rio Jara. Ook een beetje chaos! Hier verzamelen zich de campers richting Marokko (we zijn er bijna!!). Dat ligt op zichtafstand, maar 15 km verder. Wij horen (gelukkig) niet bij dat gezelschap en gaan een heerlijke strandwandeling maken. Die wandelingen eindigen altijd op een terrasje, waar in dit geval ons

hondje zich ook prima vermaakt.

Op zondagmiddag horen we ergens Spaanse muziek. Het blijkt iets van een restaurantje waar iedereen gezellig buiten bij de muziek zit te eten. Ook dit is weer een echt Spaans familiegebeuren, want als wij willen aanschuiven aan een tafeltje zijn er nog 6 wachtende families voor ons. Die staan allemaal geanimeerd rond de Spaanse muzikanten. Dus gaan wij er ook maar bij staan. Prima muziek gelukkig.

Dan is het Spaanse leven toch wel heel anders dan dat van die koele Hollanders. Het is intenser, met veel expressie. Sterke verbondenheid met elkaar. Dat zie je en hoor je helemaal op zo'n verloren middag.

Gelukkig weet Annemarie bij de camper nog een super smakelijke risotto schotel op tafel te toveren. De muziek klinkt dan nog steeds, zij het op afstand.

We besluiten om op maandag weer verder te gaan.

Van Fred

De vorige keer heb ik beloofd het een en ander te vertellen over het beheer van het gebied Boterbergen - Stappersven - De Nol. Daar ga ik nu op in aan de hand van bijzondere wetenswaardigheden die ik bij gelegenheid ook vertel als ik een groep gids. Nu bijvoorbeeld over het mysterie van het Gentiaanblauwtje.

Groentje
Brem, braam, bosbes enz.

Klaverblauwtje
Rode klaver, wondklaver

Heideblauwtje
Struikhei en dophei
Humusmier (schubmier)

Pimpernelblauwtje
Grote pimpernel
Moerassteekmier

Icarisblauwtje
Gewone rolklaver, hopklaver, enz.

Gentiaanblauwtje
Klokjesgentiaan
Bossteekmier of moerassteekmier

Het Gentiaanblauwtje is een vrij zeldzame vlindersoort van vochtige heide, waarvan de eitjes vaak gemakkelijker zijn te vinden dan de vlinders. Het is een dagvlinder en de naam zegt het al, hij maakt deel uit van een uitgebreide familie blauwtjes. Enkele voorbeelden zie je op het plaatje. Het Groentje is dus ook een blauwtje.

Ondanks wettelijke bescherming blijft deze vlindersoort in Vlaanderen en Nederland achteruitgaan.

Het Gentiaanblauwtje kan voorkomen in natte heide en vochtige heischrale graslanden en blauwgraslanden. De waardplant is de Klokjesgentiaan.

Deze plant is helaas ook erg zeldzaam geworden. Als er geen Klokjesgentianen zijn, ontbreken de Gentiaanvlinders ook.

Het beheer in de Kalmthoutse heide, ook rond het Stappersven is gericht op de biodiversiteit. Een van de weinige plekken in Nederland en Vlaanderen waar het door ingrijpen mogelijk is natte heide uit te breiden met daarin hopelijk de Klokjesgentiaan.

Klokjesgentiaan is hier en daar te vinden; ik zeg niet waar, want het risico is dat gaan jullie gaan zoeken. Dan ben ik er liever zelf bij.

Het Heideblauwtje, op de foto rechts, is trouwens óók afhankelijk van natte heide. De laatste jaren is met man en macht gewerkt om de biotoop voor dat blauwtje geschikt te maken. Het Heideblauwtje is er nog, maar niet in grote getale.

Het Gentiaanblauwtje legt van half juli tot eind augustus eitjes op de Klokjesgentiaan, die dan in bloei staat.

Het eitje wordt een rups, die zich vanuit het eitje direct de bloem in eet. Deze kleine rups eet enkel van de Klokjesgentiaan en dan vooral van het vruchtbeginsel; het lege eitje blijft duidelijk zichtbaar achter op de bloemknop. Na een dag of tien laat de rups zich meenemen door een Bossteekmier, een Gewone steekmier of een Moerassteekmier. Naast natte heide en Klokjesgentiaan heb je dus één van deze mierensoorten nodig voor de voortplanting van het Gentiaanblauwtje.

De rupsen scheiden een zoete vloeistof af die door de mieren gegeten wordt. Eenmaal in het mierennest eten de rupsen mierenlarven en -eitjes op, maar ook de prooien die door de mieren worden aangeboden.

Een onderzoek heeft uitgewezen dat de mieren de rupsen erg goed verzorgen. Waarschijnlijk komt dat door de zoete stof die zij van de rupsen krijgen. Dit is er ook de oorzaak van dat, als een mierennest verstoord wordt, de mieren de rupsen van het Gentiaanblauwtje het eerst wegdragen. Daarnaast zijn de rupsen ook groter dan de eitjes van de mieren. Het zou kunnen dat mieren beseffen dat ze de meeste energie in de rupsen van de vlinder hebben gestoken. Het Gentiaanblauwtje overwintert als rups in het mierennest en daar vindt ook de verpopping plaats. In sommige mierennesten werden tot 22 rupsen aangetroffen.

Een parasitaire sluipwesp is de grootste vijand van het Gentiaanblauwtje. Zij legt haar eitjes in de rupsen en haar eigen larven eten deze van binnenuit leeg ... griezelen ten top. Dit is soms de oorzaak van massale sterfte ... wel tot 50% van de rupsen.

Net uitgekomen vlinders verlaten snel het mierennest, als ze niet snel genoeg zijn worden ze opgegeten door de mieren. Ze klimmen op een takje of grasstengel en beginnen dan pas met het oppompen van de vleugels. De vlinders voeden zich vooral met nectar van Gewone dophei, dé plant van de natte heide.

De achteruitgang van deze soort heeft verschillende oorzaken.

In de eerste plaats verslechtert de kwaliteit van het leefgebied door verdroging, verzuring en vermesting. Hierdoor groeien de open terreinen dicht en kan het zaad van de Klokjesgentiaan niet meer ontkiemen. Beperkt plaggen van dergelijke plaatsen kan een oplossing bieden.

Ten tweede speelt versnippering een rol. Het Gentiaanblauwtje is een honkvaste vlinder die slecht in staat is nieuw gebied te koloniseren of individuen met andere populaties uit te wisselen.

In de derde plaats werden soms nadelige natuurbeheersmaatregelen genomen zoals grootschalig plaggen of te hoge grondwaterstanden. Zo verdwijnen de mierennesten en dus ook de vlinder. Brede geplagde stroken zijn nog lange tijd ongeschikt omdat de gentianen en de mieren relatief veel tijd nodig hebben om zich daar te vestigen.

Kleinschalig plaggen en verwijderen van de opslag is de aangewezen weg om de biotoop aan te passen. Op de foto zie je het Stappersven waar kleinschalig geplagd is in visgraatmotief. En onderaan het gebied dat handmatig is uitgedund voor een kolonie Heideblauwtjes. Zwaar werk, weet ik uit ervaring. Alles gaat met de hand, want het is een erg kwetsbaar gebied, ook al door de aanwezigheid van gladde slangen.

Vóór 1991 kwam het Gentiaanblauwtje vrij verspreid voor in de Kempen. Sindsdien is de soort met 69% achteruit gegaan. Het is zelfs mogelijk dat de achteruitgang nog wordt onderschat. Het probleem bij blauwtjes is dat ze niet makkelijk migreren. In het beste geval verplaatsen ze zich over een afstand van maximaal 1 km. Zijn ze uit een leefgebied weg, dan heb je ze zomaar niet terug.

Het Pimpernelblauwtje was in Nederland uitgestorven. In de buurt van Vlijmen heeft men die blauwtjes 15 jaar geleden uitgezet. Ze zijn er nog, maar nog steeds op een stuk van een paar hectaren, ondanks dat op plekken in de buurt de biotoop is aangepast. Hiernaast het Pimpernelblauwtje op grote Pimpernel.

Ooit zal het Gentiaanblauwtje volop hebben gefladderd boven de Kalmthoutse Heide. Een historische waarneming stamt uit 1939. Een betrouwbare inventarisatie is nooit gedaan. In de 70 'er jaren zijn er door een boswachter nog gesignaleerd. In 2001 is er één gezien en in 2015 18 eitjes op Klokjesgentianen. Maar of die eitjes uiteindelijk ook vlinder geworden zijn is onwaarschijnlijk. Je weet wel: mieren, sluipwespen....

In het Groot Schietveld en het Klein Schietveld komen Gentiaanblauwtjes voor. Maar omdat ze honkvast zijn en bovendien de verbindingzones onvoldoende zijn, is het niet waarschijnlijk dat de vlinders spontaan migreren naar de Kalmthoutse heide. Gelukkig is het zo dat de mieren niet het probleem zullen zijn. In de meeste heideterreinen en zo ook in de Kalmthoutse Heide is zeker één van de drie soorten waardmieren aanwezig. De waardplant is er ook. Het uitzetten van de vlinder zou een oplossing kunnen zijn om opnieuw populaties te stichten. Daarom is doelgericht beheer van het gebied erg belangrijk.

Tenminste..... In een van de eerste artikelen heb ik geschreven dat ik er voorstander van ben om de biodiversiteit te vergroten. Daarom moet de natuur worden uitgebreid en beheerd.

Nu zou je kunnen zeggen: wat maakt dat nou uit of één vlinder uitsterft. Er zijn toch genoeg andere. Helaas dat is niet zo: in dezelfde periode vanaf 1990 zijn heel veel soorten vlinders uit onze gebieden verdwenen. Gewoon uitgestorven.

En dat geldt niet alleen voor vlinders, maar ook voor andere insecten, vogels, amfibieën, reptielen, planten en ga zo maar door. De mens maakt er echt een puinhoop van.

Van Bas

Triestig hè, dat coronanieuws.
Leutig hé, dat KOORonaNieuws.

Deel 3.

Nou ja, leutig? Toch wel kommer en kwel waarover ik tot nu toe geschreven heb. In ieder geval...mijn grote droom om timmerman te kunnen worden viel in duigen. Ofschoon, ik kan ook nog een lichtpuntje noteren. Schrik niet, maar ..... ik haalde mijn rijbewijs. Natuurlijk heeft mijn moeder ook dat in het archief bewaard.....

Rijbewijs? Waarom eigenlijk?

Er werd een zeepkistenrace georganiseerd.

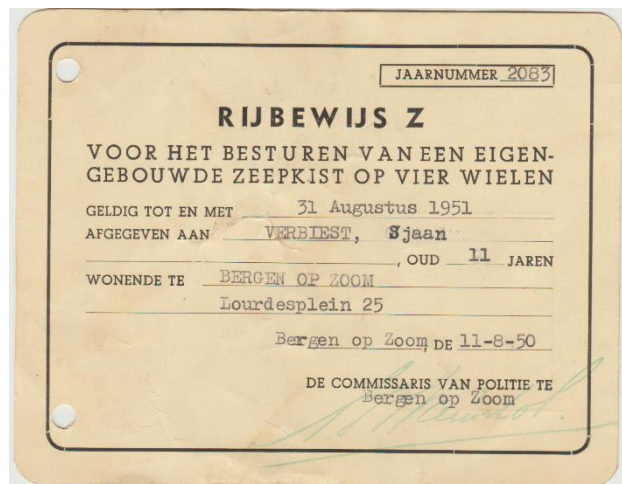
Mijn vader bouwde in de al eerder genoemde

schuur achter het huis een zeepkist. Ik mocht meehelpen en zou de chauffeur zijn. Maar dat mocht niet zonder rijbewijs uiteraard. Alle deelnemers moesten examen doen op het politiebureau.

Dat bureau stond in de Wouwsestraat en bestond uit 2 kleine woninkjes en een inrijpoort. Aan een tafeltje gezeten bij een politieagent deed ik examen en slaagde. Ik mocht meedoen!!!

Het feest vond plaats op de Zuidzijde Zoom. Ter hoogte van de Van Overstratenlaan was een "hele hoge verhoging" gebouwd. In mijn herinnering wel 5 meter hoog! Ik duwde mijn auto, type jeep met stepwieltjes, naar boven en met 3 of 4 voertuigen naast elkaar, kon er gestart worden. Naar beneden en uitbollen tot de finish die ongeveer bij de toenmalige Villa Helena lag. Via Bolwerk Noord en Van Overstratenlaan terug naar het startpunt en wachten op je volgende beurt. Dramatisch einde van mijn race carrière: naar boven...klaar voor de start.....naar beneden....mijn stuur sloeg dubbel....en ik rollebolde naar beneden. Zonder valhelm en veiligheidsriemen. Geen lichamelijke schade.

Ongelofelijk. Ik weet wel dat ik de krant gehaald heb, maar van dit alles heeft mijn moeder helaas niets bewaard.

Nu terug naar de harde werkelijkheid zoals ik in deel 2 beschreef. Niet toegelaten tot de Ambachtsschool en veroordeeld tot klas 7 van de Lagere School!!!

We leven dan zo'n 5 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog. Velen dachten aan emigratie. Om een betere toekomst voor zichzelf en hun nazaten te verwezenlijken. Mijn vader en moeder dachten er ook zo over.

Dat heeft heel wat voeten in de aarde. Zeer uitgebreide voorbereidingen.

Een van die voorbereidingen is het gaan volgen van Engelse les. Vader en moeder gingen dat doen en ik zou ook maar mee moeten gaan. Zouden we ons in Australië wat sneller thuis kunnen voelen. De leraar die in de avonduren de les gaf, was overdag onderwijzer aan de school waar ik leerling was. Hij wist dat ik daar nu in de 7^e klas zat en informeerde naar het waarom. Hij vroeg mijn vader en mij om mijn rapporten en testbrief en afwijzing Ambachtsschool. In zijn uitgebreide kennissenkring zat ook Rector Smits van het Mollerlyceum. Zij hebben wat gepraat en wij kregen te horen: "Laat hem maar komen".

Zo kom ik terug bij een van de eerste KOORonaNIEUWS kranten. Ben schreef een leuk verhaal over....*toelatingsexamen Moller gedaan en geslaagd.....eerste schooldag met die Duitse leraar...enzovoorts.*

Dat woordje "toelatingsexamen" was voor mij de tip om over mijn schoolcarrière te gaan schrijven.

Want zoals jullie nu zullen snappen, kreeg ik alleen maar te horen "laat hem maar komen" en dat betekende dat ik zonder voorbereiding in klas 5 en 6 en zonder toelatingsexamen en bovendien een week te laat aan mijn Moller carrière in klas 1b begon. Het begin van een fijne tijd.

De uitslag van de "psychologische test uit de 6e klas" werd toch gevolgd. Misschien staan er voor sommige Fortissimo-leden nog wel meer bekenden op deze klassenfoto.

Zo zie je maar. "Het kan verkeren", zei Bredero. Want zie....ik werd hier (zie foto Ambachtsschool) niet toegelaten als leerling....maar mocht er wel ongeveer 30 jaar lesgeven.

Ambachtsschool Bergen op Zoom 1907 - 1981

Het is best goed gekomen dus en ben mijn moeder dankbaar dat ze dit alles voor mij bewaard heeft....en als klap op de vuurpijl op een goed moment zelfs zei "ik wil niet meer emigreren maar hier blijven". Moeders wil was wet. Punt uit. Het heeft mij veel goeds gebracht. Zeker weten.

Bas

Van **Clemens**

We zijn gezond en we doen ons best dit te blijven. Ik heb veel te doen, er ligt nog veel om te lezen en te schrijven. Toch is mijn stemming niet altijd blij: een goede vriend is gelukkig herstellend na een vervelend ziektebeloop (Covid-19). Hij kon aan 'intensive care' ontsnappen en werd ontslagen uit het ziekenhuis. Maar het verdere herstel verloopt uiterst traag: veel moe, geen tot weinig eetlust, moeite met lichamelijke activiteiten. Een andere goede kennis overleed onlangs. Dit laatste blijft in mijn hoofd rondspoken.

Maar ik denk daarnaast met veel plezier terug aan onze concerten en de muziek die wij uitvoerden. Zo schoot door mijn gedachten dat we ooit optraden in Loosbroek. We zongen daar onder meer 'Turba exultantium' van Kempkens. Ik vond - en vind - dat een interessant koorstuk. Misschien iets om uit de mottenballen te halen? De tekst past een beetje bij deze tijd: een kwakzalver wordt eerst bezongen en dan verguisd.

Ik zal jullie een stuk over The Lamb van John Tavener mailen. Hopelijk ter ontspanning en overdenking in deze tijden!